

простоти отримання інформації, що зрештою формує певний імідж ВНЗ та безпосередньо впливає на його конкурентоспроможність.

Конкурентів ВНЗ доцільно поділити на локальних конкурентів та престижні ВНЗ України. Вплив і тих, і інших достатньо вагомий, особливо в контексті контингенту вступників, що постійно зменшується.

Взагалі, чинник наявності конкуруючого середовища повинен визначити цілеспрямовану роботу, пов'язану зі збором певної інформації, її обробкою і репрезентацією, зручної для сприйняття керівництвом ВНЗ. Наявність такої структурованої інформації у межах ІАСУ дозволить приймати зважені рішення щодо відкриття нових спеціальностей, визначення цінової політики, формування штату тощо. Очевидно, що для структурування актуальної інформації про конкурентів необхідно розробляти сучасну ІАСУ, що дозволить підвищити ефективність діяльності ВНЗ.

Держінститути (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Державне казначейство, центри зайнятості, обласні адміністрації, управління освіти і науки, молоді та спорту тощо) суттєво впливають на діяльність ВНЗ. ІАСУ повинна бути сформована таким чином, щоб, по-перше, мати можливість формування звітів певної форми за певними напрямками діяльності ВНЗ та, по-друге, забезпечувати безперешкодний обмін інформацією між ВНЗ та конкретним держінститутом.

До постачальників відносять оптових та роздрібних продавців матеріалів, обладнання; постачальників електричної та теплової енергії та інших комунальних послуг; підрядників ремонтних, будівельних та монтажних робіт; юридичні та туристичні фірми; служби з працевлаштування тощо [1]. Саме вони впливають на ціноутворення освітніх послуг. ІАСУ ВНЗ повинна забезпечувати облік отриманих коштів (в тому числі бюджетних) та контроль за їх прозорим та ефективним витрачанням.

В умовах невизначеності зовнішнього середовища, ускладнення матеріально-технічних, бюджетно-фінансових та інформаційних потоків, зростання інституційних та інших ризиків постає проблема підвищення ефективності та якості управління сучасним ВНЗ. В цьому контексті актуально формування нового обліково-інформаційного забезпечення управління, що є адекватним сучасним викликам. Розробка та впровадження ІАСУ ВНЗ мають бути спрямованими на розширення його інформаційної бази в напрямку оперативності, аналітичності та корисності для управління, на зміну методів його ведення шляхом їх орієнтації на формування кон'юнктурної інформації, яка дозволяє розробляти ґрунтовні тактичні та стратегічні управлінські рішення.

### Література

1. Егорова Е.М. Факторы внешней среды оперативного влияния на функционирование ВУЗа и формирование его учетной системы / Е.М. Егорова // Вестник Северо-Кавказского государственного технического университета. – 2010. – № 2 (23). – С. 54-60.
2. Інформаційно-аналітична система управління навчальним процесом ВНЗ / Ю.В. Триус, І.В. Стеценко, І.В. Герасименко, В.Г. Гриценко // Інформаційні технології в освіті. – 2011. – Випуск 4. – С. 40-49.
3. Ляхов А.Л. Надежность автоматизированных систем управления учебным процессом в высших учебных заведениях / А.Л. Ляхов, М.И. Демиденко // Радиоэлектронні і комп'ютерні системи. – 2008. – №6 (33). – С. 39-45.
4. Филиппов В.М. Управление в высшей школе: опыт, традиции, перспективы. Аналитический доклад / В.М. Филиппов, Б.Л. Агранович, И.В. Аржанова. – М.: Логос, 2005. – 541 с.

658.012

*Мінакова Т.П., аспірант,  
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського  
«Харківський авіаційний інститут»*

### АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Якісна вища освіта є одним з найважливіших факторів забезпечення економічного розвитку країни. Досвід розвинених країн показує, що інвестиції в людський капітал є найбільш вигідними. Американська Національна аналітично-розвідувальна рада (National Intelligence Council) у своїй доповіді «Всесвітні тенденції у 2025 році – Світ, що змінився» (Global Trends 2025 – a Transformed World) прогнозує основні тенденції розвитку сучасного світу. Особлива увага приділяється також

питанням освіти. Автори доповіді наголошують, що із зростанням транскордонної природи сучасного бізнесу та ринку праці освіта стала «ключовою детермінантою» економічних результатів та потенціалу країн світу [1].

Питанням якості освітніх послуг та аналізу сучасних тенденцій освітніх послуг присвятили свої дослідження такі автори: В.П.Андрущенко, В. Д. Базилевич, М. І. Дробноход, М.З. Згуровський, В.Г. Кремень, В.А. Ямковий та ряд інших дослідників. Надаючи належне цим публікаціям, необхідно звернути увагу на те, що освітні проблеми можуть слугувати бар'єром для розвитку бізнесу.

Мета статті – дослідити світові та вітчизняні тенденції освітніх послуг та визначити проблеми розвитку бізнесу, пов'язані з якістю освітніх послуг та рівнем підготовки кадрів.

Всесвітній економічний форум (ВЕФ), який було засновано у 1971 році, аналізує конкурентоспроможність України з 1997 року. З 2008 року фонд «Ефективне Управління» у партнерстві із Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ) і за його методологією визначає індекс глобальної конкурентоспроможності України. Крім рейтингу країни серед інших країн оцінюється конкурентоспроможність окремих регіонів – у 2008 році 12 регіонів, а у 2011 році – вже всі регіони України, в тому числі Київ та Севастополь [2, 3].

Індекс глобальної конкурентоспроможності містить 12 складових, розділених на три блоки – базові (основні) вимоги, посилювачі ефективності, фактори інновацій та розвитку:

Базові (основні) вимоги:

1. Державні та приватні інституції.
2. Інфраструктура.
3. Макроекономічна стабільність.
4. Охорона здоров'я та початкова освіта.

Посилювачі ефективності:

5. Вища освіта та професійна підготовка.
6. Ефективність ринку товарів.
7. Ефективність ринку праці.
8. Рівень розвитку фінансового розвитку.
9. Оснащеність новими технологіями.
10. Розмір ринку.

Фактори інновацій та розвитку

11. Рівень розвитку бізнесу.
12. Інновації.

Метою цього проекту є представлення незалежної та об'єктивної оцінки конкурентоспроможності України та її регіонів. Всебічна оцінка слабких та сильних аспектів розвитку економіки надає важливу інформаційну основу для дискусії, дозволяє визначити пріоритетні реформи та напрямки розвитку.

В цьому звіті використовується методологія Всесвітнього економічного форуму, яка застосовується в серії Звітів про глобальну конкурентоспроможність з 1979 року. На даний момент аналіз охоплює 142 країни з розвинутими економіками та економіками, що розвиваються. З часу публікації першого звіту методологія оцінки конкурентоспроможності змінювалася та доповнювалася та зараз є однією з найбільш досконалих у світі. Індекс складається з дванадцяти складових, які в свою чергу містять ще по декілька складових. Більш детально методологія проведення дослідження представлена, наприклад, в [4, с. 17-24].

У звіті представлені результати оцінки індексу конкурентоспроможності економіки України у порівнянні з іншими країнами по 12-ти складовим Індексу глобальної конкурентоспроможності. У 2011 році Україна зайняла 82-ге місце в рейтингу глобальної конкурентоспроможності з 142-х країн, що увійшли у цей звіт. У порівнянні з минулим роком рейтинг покращився на 7 позицій. Доречі, у 2010 році рейтинг був найнижчий – 89 місце (зі 139 країн), що, можливо, пов'язано з наслідками світової кризи. На рис. 1 представлена динаміка змінення Індексу глобальної конкурентоспроможності України з 2005 по 2011 рік (за даними [5, с. 9]) та побудована лінія тренду, з чого видно, що спостерігається тенденція до зниження конкурентоспроможності нашої країни.

З діаграми видно, що рейтинг України має тенденцію до зниження, але слід звернути увагу і на те, що загальна кількість країн, охоплених дослідженням, зростає, – у 2005 році було 112 країн, а у 2011 році – вже 142 країни, які приймали участь у рейтингу.

Проаналізуємо детальніше стан і тенденції вищої освіти та професійної підготовки. Згідно Звіту про конкурентоспроможність України 2010 Україна за складовою 5 «Вища освіта та професійна

підготовка» індексу глобальної конкурентоспроможності посідає 46-те місце з 133-х країн з розвинутими економіками та країн, що розвиваються.



Рис. 1. Рейтинг України за Індексом глобальної конкурентоспроможності з 2005 по 2011 рік

На перший погляд, це досить високий показник. Ця складова в свою чергу складається ще з восьми показників, аналізуючи які можна отримати більш детальну та зрозумілу картину сучасного стану розвитку вищої освіти та професійної підготовки. У табл. 1 представлені показники та їх частки за складовою 5 [6, с. 158-159].

Таблиця 1

Показники рейтингу конкурентоспроможності України за складовою № 5 Вища освіта та професійна підготовка

Показники	Місце України серед 133 країн	Частки показників (%)
Вища освіта та професійна підготовка (Складова № 5)	46	
5А Кількісний показник освіти		33
5.01 Кількість учнів в загальноосвітніх установах (%) (Охоплення середньою освітою)	44	
5.02 Кількість учнів у вищих навчальних закладах (%) (Охоплення вищою освітою)	9	
5В Якісний показник освіти		33
5.03 Якість системи освіти	49	
5.04 Якість викладання математики та точних наук	41	
5.05 Якість шкіл менеджменту	95	
5.06 Доступ до Інтернету в навчальних закладах	70	
5С Професійна підготовка на роботі		33
5.07 Наявність спеціалізованих досліджень та тренінгів	74	
5.08 Рівень підготовки кадрів	110	

З таблиці видно, що Україна має високі показники охоплення освітою. За кількістю учнів у вищих навчальних закладах Україна займає 9 місце, тобто входить в десятку кращих країн за цим показником. Україна як пострадянська країна унаслідувала високий рівень охоплення освітою та має значно більшу кількість вищих навчальних закладів у порівнянні з іншими країнами, в тому числі європейськими країнами та США. Слабкими місцями є якісні показники освіти та показники професійної підготовки на роботі, які мають досить низькі значення.

Проаналізуємо, як змінювались показники вищої освіти та професійної підготовки останніми роками. Оцінки представлено за 7-бальною шкалою, де 7 – найвища оцінка. За 2008-2011 роки дані представлені у табл. 2 (за даними [4, с. 28]).

Таблиця 2

Вища освіта і професійна підготовка та її складові для України за 2008-2011 рр.

Рік	2008 (зі 134 країн)		2009 (зі 133 країн)		2010 (зі 139 країн)		2011 (зі 142 країн)	
	Рейтинг	Бал	Рейтинг	Бал	Рейтинг	Бал	Рейтинг	Бал
5-та складова: вища освіта і професійна підготовка	43	4,46	46	4,38	46	4,61	51	4,58
5А. Охоплення освітою	21	5,58	16	5,59	13	6,23	14	6,23
5В. Якість освіти	55	4,09	61	3,92	67	3,95	72	3,97
5С. Навчання на робочому місці	83	3,7	89	3,64	97	3,65	103	3,54

Бали України за складовою 5 Вища освіта і професійна підготовка коливаються від 4,38 до 4,61 у різні роки (рис. 2). Показники відрізняються й за регіонами України та коливаються від 4,1 у Кіровоградській області до 5,0 в Києві. В світі найнижчий бал – 1,9, максимальний – 6,1 [4, с. 45, 46, 63, 65; 7, с. 3].

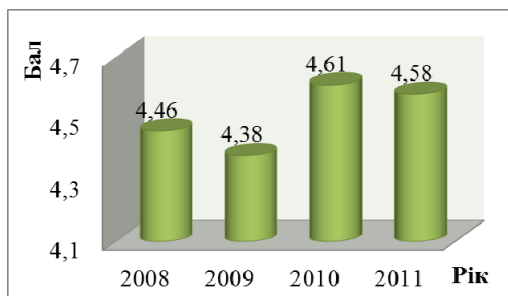


Рис. 2. Бали України за складовою 5 Вища освіта і професійна підготовка

Не дивлячись на те, що бали за складовою 5 Вища освіта і професійна підготовка відносно стабільні, рейтинг України за цією складовою з 43-го місця у 2008 році впав на 8 позицій до 51-го місця у 2011 році. Тільки за останній рік Україна втратила 5 позицій. У 2010 році Україна, покращивши бал на 0,23 бали, змогла лише втриматися на тому самому місці – сорок шостому, як і у 2009 році (рис. 3):

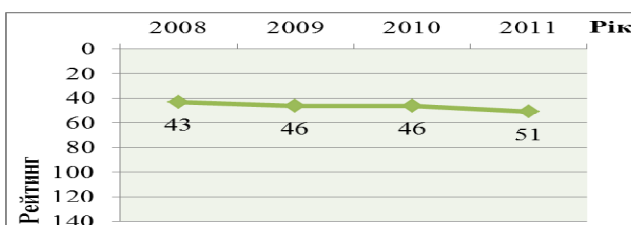


Рис. 3. Рейтинги України за складовою 5 Вища освіта і професійна підготовка

Проаналізуємо тепер складники п'ятої складової. Рівень охоплення освітою не тільки високий, а й стабільний. З 2008 року бал підвищився на 0,65 бали, а протягом 2010 та 2011 років має значення 6,23 бали з 7 максимальних (рис. 4):

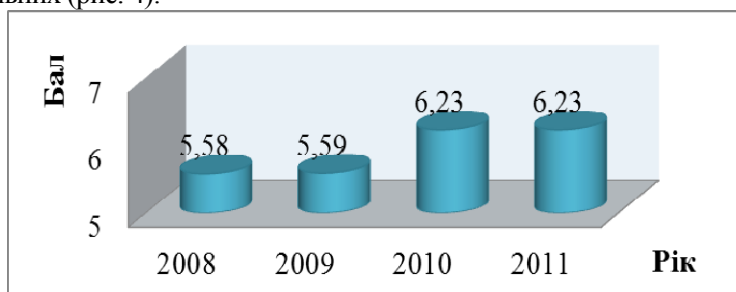


Рис. 4. Бали України за складовою 5 А. Охоплення освітою

За рейтингом по кількості учнів у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах Україна посідає достойне місце (рис. 5). Проте стабільність балів у 2010 та 2011 роках не забезпечує стабільності місця в рейтингу, рейтинг України впав на одну сходинку у 2011 році у порівнянні з попереднім роком.

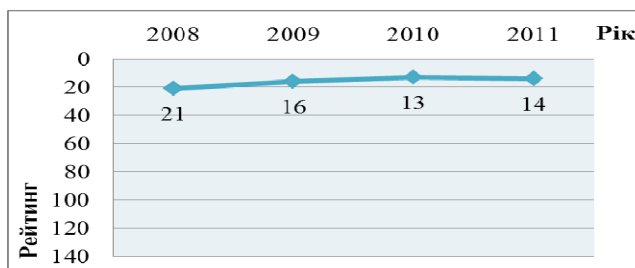


Рис. 5. Рейтинги України за складовою 5 А. Охоплення освітою

У 2009 році бал за показником якості освіти впав з 4,09 у 2008 році до 3,92, та потім почав поступово покращуватись (рис. 6), однак не достатньо швидко хоча б для того, щоб зберегти свою позицію в рейтингу.

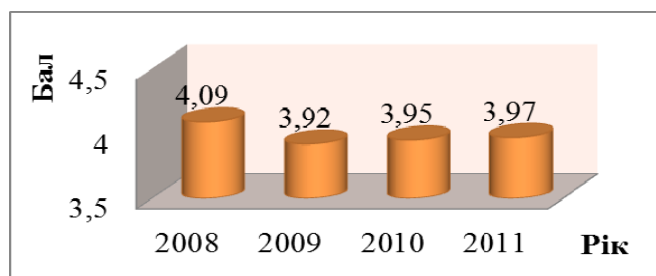


Рис. 6. Бали України за складовою 5 В. Якість освіти

Мало того, що якість – це слабе місце української освіти, рейтинг за цим показником продовжує падати, що свідчить про те, що інші країни значно швидше розвиваються в напрямку покращення якості освіти. За чотири роки Україна змістилася вниз на 17 позицій, з 55-го місця у 2008 році на 72-ге місце у 2011 році (рис. 7):

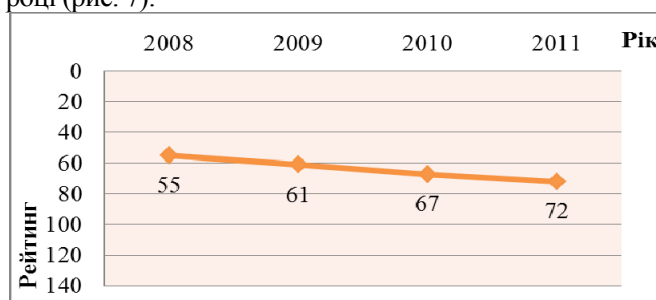


Рис. 7. Рейтинги України за складовою 5 В. Якість освіти

Бали за складовою навчання на робочому місці мають тенденцію до зниження (рис. 8), що відповідним чином позначається на рейтингу (рис. 9). У всій складовій 5 Вища освіта та професійна підготовка показник 5С має найгірші бали та рейтинги. Тільки за чотири роки Україна скотилася на двадцять сходинок – з 83 місця у 2008 році до 103 місця у 2011.

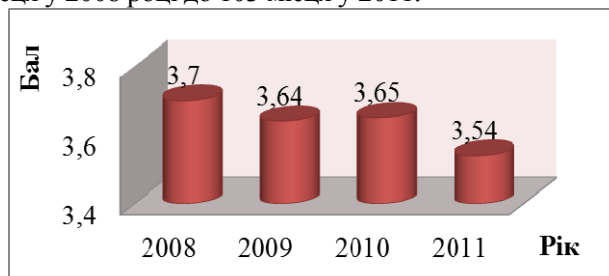


Рис. 8. Бали України за складовою 5 С. Навчання на робочому місці

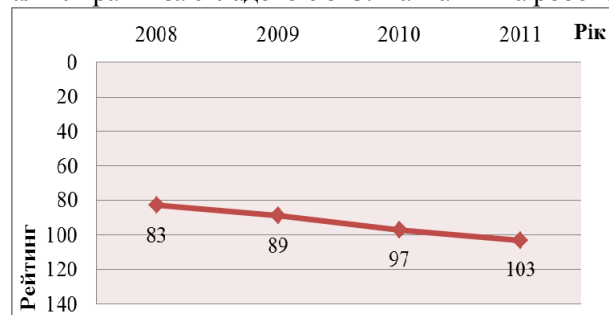


Рис. 9. Рейтинги України за складовою 5 С. Навчання на робочому місці

Україна програє іншим країнам не за абсолютними показниками, а за темпами їхнього поліпшення. Рівень випусників українських вузів і очікуваний рівень кваліфікації молодих спеціалістів суттєво відрізняються. Зазначені фактори щороку впливають на зниження загальної оцінки країни.

Низька кваліфікація робочої сили є десятим з вісімнадцяти найбільш проблемних факторів для ведення бізнесу в Україні. На рисунку 10 представлені дані, отримані Фондом «Ефективне Управління» шляхом опитування керівників підприємств у 2011 році [4, с. 26], про частку респондентів, які вважають низьку кваліфікацію проблемним фактором, за секторами економіки. Середня частка керівників підприємств по Україні, які вважають низький рівень кваліфікації робочої сили проблемним фактором для власного бізнесу, складає 22 відсотки.

Незадоволеність роботодавців рівнем кваліфікації робочої сили росте. За рік значення цього фактору підвищилось з 13-го місця у 2010 році до 10-го із 18 найбільш проблемних у 2011 році. 4 відсотки респондентів зазначили цей фактор найбільш проблемним, тоді як у 2010 році такої думки були тільки 3 відсотки керівників підприємств.

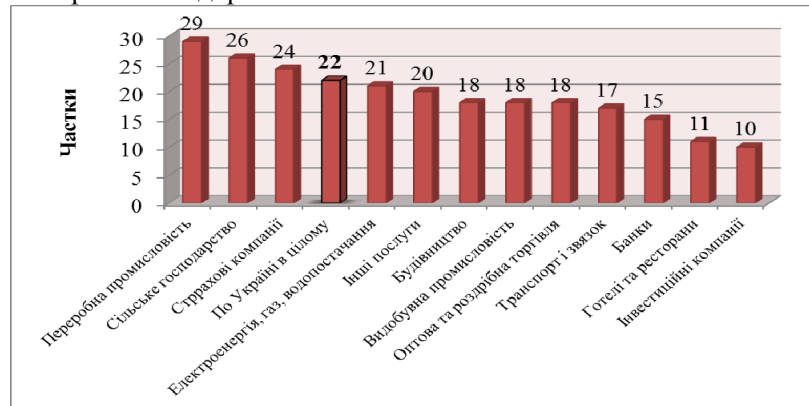


Рис. 10. Частки респондентів, які зазначили низьку кваліфікацію робочої сили як проблемний фактор для ведення бізнесу, за видами економічної діяльності

Питання низької кваліфікації кадрів є актуальним і для економіки у цілому. Проаналізуємо вплив показників вищої освіти та професійної підготовки на інші показники – рівень розвитку бізнесу та інновації, які відносяться до групи Фактори інноваційного розвитку.

При аналізі даних по 16 країнах світу [8, с. 203-235] та по регіонах України [4, с. 47- 201] були виявлені найбільш впливові показники вищої освіти та професійної підготовки – якість шкіл менеджменту, доступність дослідницьких та освітніх послуг і ступінь підготовки кадрів. Розраховані коефіцієнти кореляції та детермінації між залежними показниками по країнах та по регіонах України представлені в табл. 3.

Таблиця 3

Найбільш залежні показники освіти та бізнесу

Показники	Коефіцієнт кореляції показників у світі	Коефіцієнт кореляції показників в Україні	Коефіцієнт детермінації показників у світі	Коефіцієнт детермінації показників в Україні
Якість шкіл менеджменту – рівень розвитку бізнесу	0,81	0,50	0,65	0,25
Якість шкіл менеджменту – інновації	0,57	0,71	0,32	0,51
Доступність до дослідницьких та освітніх послуг – рівень розвитку бізнесу	0,93	0,77	0,86	0,60
Ступінь підготовки кадрів – рівень розвитку бізнесу	0,88	0,43	0,77	0,19
Доступність до дослідницьких та освітніх послуг – інновації	0,88	0,70	0,77	0,49
Ступінь підготовки кадрів – інновації	0,92	0,46	0,84	0,21
Вища освіта та професійна підготовка – ВВП (ВРП) на особу	0,84	0,76*	0,70	0,58

\*за даними [4, с. 28]

На рис. 11 представлені показники по країнах, а на рисунку 12 – за регіонами України. Рівень розвитку бізнесу складається в свою чергу з 10 субіндексів: кількість місцевих постачальників, якість місцевих постачальників, рівень розвитку бізнес-кластерів, природа конкурентної переваги (1 – визначається низькою вартістю ресурсів, 7 – полягає в унікальних продуктах і виробничих процесах), ширина ланцюжка доданої вартості, контроль міжнародної дистрибуції

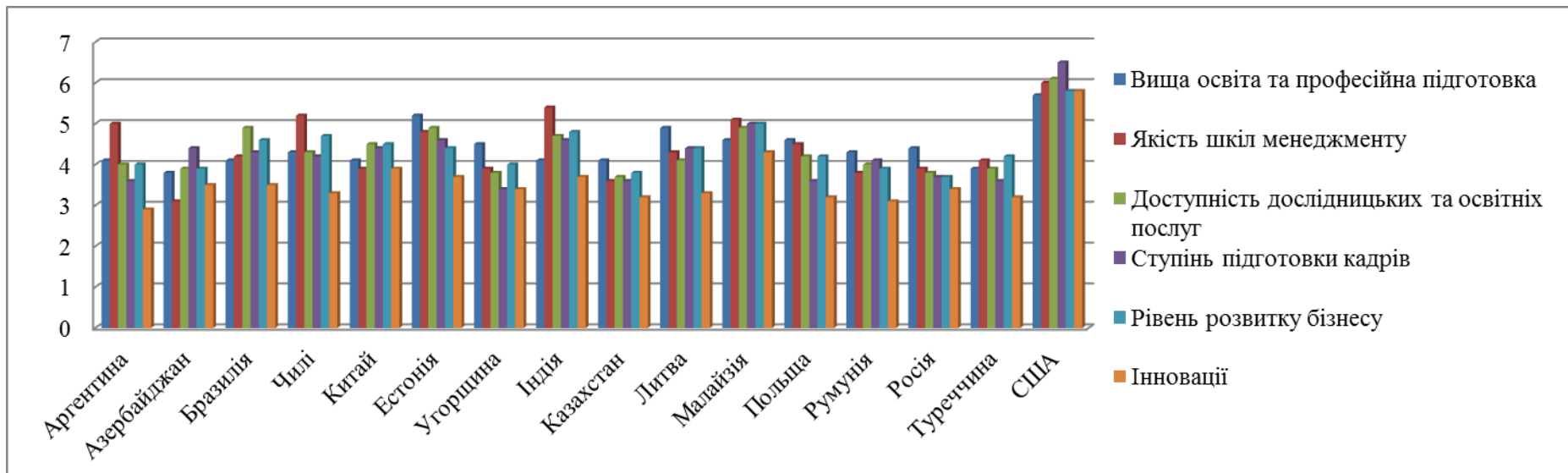


Рис. 11. Значення показників освіти та бізнесу по країнах

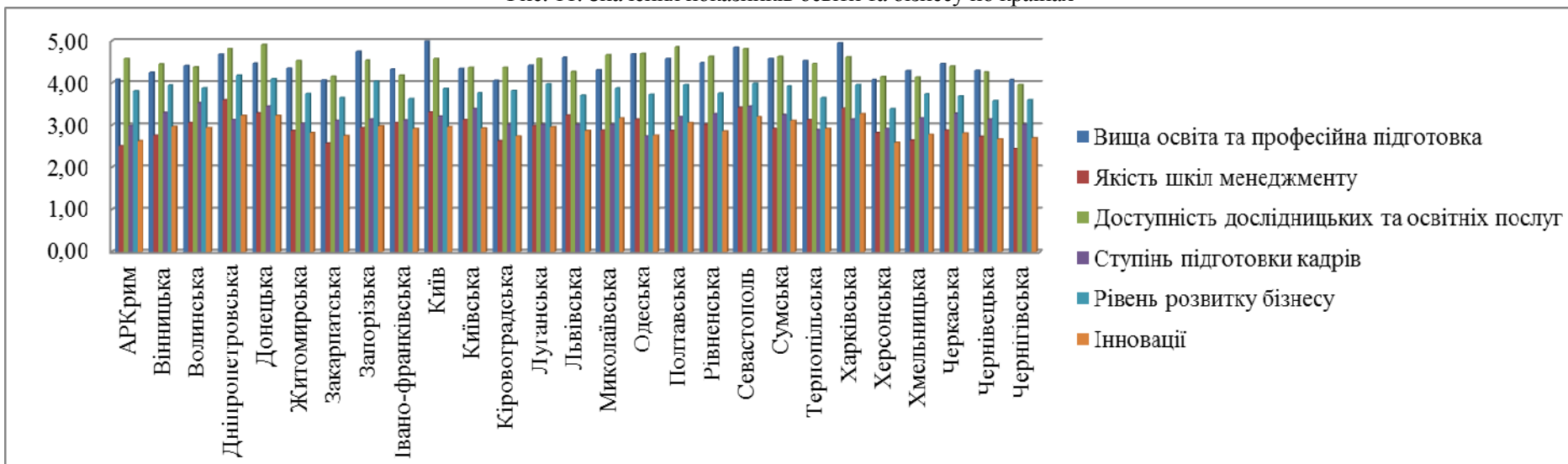


Рис. 12. Значення показників освіти та бізнесу по регіонам України

(1 – іноземні посередники, 7 – власні або контрольовані українськими компаніями канали), рівень розвитку виробничих процесів (сучасність та новітність технологій), рівень маркетингу, готовність делегувати повноваження, ставка на професійне управління (1- наймання родичів та знайомих не зважаючи на їх кваліфікації, 7 – наймання висококваліфікованих менеджерів на основі відбору).

Так, якість шкіл менеджменту має найбільший вплив на якість місцевих постачальників, рівень маркетингу, готовність до передачі повноважень та ставку на професійне управління, коефіцієнти кореляції між цими показниками склали 0,84, 0,88, 0,80 та 0,85 відповідно. Але найбільший вплив на розвиток бізнесу, а також на показники інноваційного розвитку, мають два показники – це доступність дослідницьких та освітніх послуг та ступінь підготовки кадрів. Розраховані коефіцієнти кореляції між показниками представлені в табл. 4 та 5.

Таблиця 4

Вплив показників освіти на показники розвитку бізнесу (коефіцієнти кореляції)

Показники освіти \ Показники бізнесу	Розвиток бізнесу	Кількість місцевих постачальників	Якість місцевих постачальників	Рівень розвитку бізнес кластерів	Природа конкурентної переваги	Ширина ланцюга доданої вартості	Контроль міжнародної дистрибуції	Складність та розвиненість процесу виробництва	Рівень маркетингу	Готовність до передачі повноважень
Доступність дослідницьких та освітніх послуг	0,93	0,73	0,84	0,81	0,74	0,67	0,74	0,88	0,88	0,89
Ступінь підготовки кадрів	0,88	0,64	0,73	0,78	0,84	0,69	0,82	0,86	0,74	0,84

Таблиця 5

Вплив показників освіти на показники інновацій (коефіцієнти кореляції)

Показники освіти \ Показники інноваційного розвитку	Інновації	Можливості для інновацій	Якість науково-дослідницьких закладів	Витрати компаній на наукові та дослідницькі роботи	Співробітництво між університетами та промисловістю в дослідницькій діяльності	Державні закупівлі передових технологічних продуктів	Наявність наукових та інженерних кадрів	Патенти на винаходи (на мільйон населення)
Доступність дослідницьких та освітніх послуг	0,88	0,86	0,77	0,91	0,79	0,66	0,55	0,75
Ступінь підготовки кадрів	0,92	0,90	0,78	0,90	0,83	0,78	0,65	0,79

Одним з найважливіших економічних показників розвитку країни та благополуччя населення є розмір ВВП на душу населення. Як виявилось, залежність між складовою Вища освіта та професійна підготовка й розміром ВВП на душу населення за даними по 16 країнах, які представлені в таблиці 6, характеризується коефіцієнтом кореляції 0,84, тоді як коефіцієнт кореляції з розміром валового регіонального продукту для регіонів України складає 0,76 (см. табл. 3).

Таблиця 6

ВВП на душу населення та бали за складовою 5 Вища освіта та професійна підготовка по 16 країнах

Країна	ВВП на душу населення (дол. США)	Вища освіта та професійна підготовка (бал)
Аргентина	6609,4	4,1
Азербайджан	3632,2	3,8
Бразилія	6937,9	4,1
Чилі	9884,1	4,3
Китай	2483	4,1
Естонія	15569	5,2
Угорщина	13744,9	4,5
Індія	941,6	4,1
Казахстан	6748,4	4,1
Литва	11514,6	4,9
Малайзія	6956,4	4,6



Польща	11072,5	4,6
Румунія	7697,2	4,3
Росія	9074,7	4,4
Туреччина	9569	3,9
США	45725,3	5,7

Наочно залежність між ВВП та освітою представлена на рис. 13.

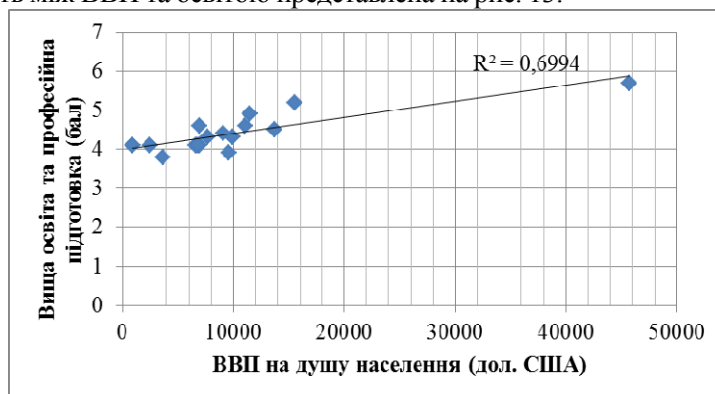


Рис. 13. Складова 5 Вища освіта та професійна освіти і ВВП на душу населення

Якісна освіта та високий інтелектуальний потенціал обумовлює успішне функціонування бізнесу, високий рівень інноваційного розвитку та стабільний економічний розвиток країни в цілому. В той самий час низький рівень вищої освіти та професійної підготовки не сприяє розвитку бізнесу. Рівень вищої освіти та професійної підготовки в Україні з року в рік погіршується, що викликає відповідні наслідки для всієї економіки країни. Тому необхідно розробити шляхи підвищення якості освітніх послуг і робити кроки щодо подолання розриву між потребами бізнесу та пропозицією навчальних закладів.

#### Література

- 1.Global Trends 2025 – A Transformed World (Всесвітні тенденції у 2025 році – Світ, що змінюється), National Intelligence Council (U.S.), U.S. Executive Office of the President, 2008. – 220 с.
- 2.Сайт Всесвітнього Економічного Форуму. History. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.weforum.org/history>
- 3.Сайт Фонду «Ефективне управління». Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/>
- 4.Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2011. На зустріч економічному зростанню та процвітанню. Опубліковано Фондом «Ефективне Управління» за підтримки Всесвітнього економічного форуму. – К.: Фонд «Ефективне управління», 2011. – 202 с.
- 5.Ukraine: Competitiveness, Trust and Confidence. Thierry Geiger, Economist. Centre for Global Competitiveness and Performance/ World Economic Forum. Committed to improving the state of the world. Launch of The Ukraine Competitiveness Report 2011, Kyiv, 30.11.2011. – 20 с.
- 6.Отчет о конкурентоспособности Украины 2010. Навстречу экономическому росту и процветанию. Опубликован Фондом «Эффективное Управление» в сотрудничестве со Всемирным экономическим форумом. – К.: Фонд «Эффективное Управление», 2010. – 166 с.
- 7.Презентація Звіту про конкурентоспроможність регіонів України 2011. 11с. Електронний ресурс. Режим доступу: Сайт Фонду «Ефективне управління» <http://www.feg.org.ua>
- 8.Отчет о конкурентоспособности Украины 2009. Навстречу экономическому росту и процветанию. Опубликован Фондом «Эффективное Управление» в сотрудничестве с Всемирным экономическим форумом. – К.: Фонд «Эффективное Управление», 2009. – 236 с.